

RAD POVJERENSTVA ZA OBILJEŽAVANJE I UREĐIVANJE GROBIŠTA IZ DRUGOG SVJETSKOG RATA I PORAĆA NA PODRUČJU OPĆINE ŠIROKI BRIJEG

Piše: **Pero Kožul**

pročelnik povjerenstva za obilježavanje i uređivanje grobišta iz Drugog svjetskog rata i poraća na području općine Široki Brijeg

Drugi svjetski rat je dubokim ranama ostavio neizbrisive ožiljke u hrvatskom narodu, a samim tim i na prostoru općine Široki Brijeg. Te ožiljke punih 45 godina nismo smjeli ni pokazati, a mnogi su poslijeratnom torturom UDBE, KOSA i komunista ponovno prokrvarili. Ljudski život tih zlokobnih vremena bio je manji od makova zrna. Dolaskom nove demokratske vlasti 1990. narod je očekivao rasvjetljavanje tih tragičnih događaja s kraja Drugog svjetskog rata i iskazivanja prave istine. Iako je postojala volja, ali zbog nesnalaženja nove vlasti kao i ostataka dijela starih komunističkih struktura, očekivani proces rasvjetljavanja nije započeo. On je i dalje prolongiran jer dolazi vrijeme nametnutog nam Domovinskog rata kojim započinje nova politička borba za opstojnost hrvatskoga naroda.

S velikim vremenskim odmakom, zbog navedenih opravdanih i neopravdanih razloga, ipak je prošle godine jedna odvažna i smjela skupina ljudi započela sa sustavnim radom.

Iskra, koja je kasnije zapalila vatru, dogodila se u vrijeme prvog simpozija o pobijenim franjevcima koji je održan ovdje u svibnju prošle godine. Iskru ili ideju o osnivanju Povjerenstva za obilježavanje i uređivanje grobišta Drugog svjetskog rata i poraća na području općine Široki Brijeg dali su fra Miljenko Stojić i dr. Mile Lasić. Općinska vlast na čelu s načelnikom Mirom Kraljević velikodušno je prihvatila ideju i započela s realizacijom. Treba napomenuti da bi formiranje i rad ovakvih povjerenstava bilo puno lakše ostvariti s viših razina vlasti, ali poznajući političke prilike u ovoj državi trebali bismo čekati još stotine godina. Budući da je osnivanje Povjerenstva za obilježavanje i uređivanje grobišta Drugog svjetskog rata i poraća na području općine Široki Brijeg prvo na prostoru BiH, moralo se strogo voditi računa da djeluje i radi po važećoj zakonskoj regulativi.

Tako je krajem svibnja Općinsko vijeće prihvatilo inicijativu, a 30. lipnja 2009. donijelo Odluku o obilježavanju i uređivanju grobišta Drugog svjetskog rata i poraća

na području općine Široki Brijeg. Odlukom je obuhvaćeno istraživanje, obilježavanje, uređivanje, kao i premještanje grobišta Drugog svjetskog rata i poraća na području općine Široki Brijeg. Općinsko vijeće 4. kolovoza 2009. donosi Rješenje o imenovanju Povjerenstva za obilježavanje i uređivanje grobišta Drugog svjetskog rata i poraća na području općine Široki Brijeg. Povjerenstvo se sastoji od vijećnika Općinskog vijeća, općinskih službenika, vicepostulatora postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subrača te jednog sveučilišnog profesora.

Krajem kolovoza 2009. Povjerenstvo je počelo radom te je donijelo svoj okvirni plan rada i način djelovanja. Zadaća Povjerenstva je doći do što vjerodostojnijih podataka o svim grobištima i stratištima na području općine Široki Brijeg, uzeti iskaze od još živućih svjedoka ili poznavatelja tih strašnih i nemilih zločina, obilježiti i istražiti lokacije te sve to pismeno dokumentirati. Ovo je potrebno uraditi zbog jedine i prave istine tog vremena, a civilizacijski, ljudski i kršćanski je da svaka žrtva ima obilježeno vječno počivalište. Prvi korak u radu Povjerenstva bio je tiskanje i distribuiranje brošure i upitnika za prijavu grobišta iz Drugog svjetskog rata i poraća na području općine Široki Brijeg. Na temelju ovih prijava do sada smo na području općine Široki Brijeg saznali za oko stotinu lokacija na kojima se nalaze pojedinačni grobovi ili masovne grobnice. Mi iz Povjerenstva držimo da se na prostoru općine Široki Brijeg nalazi još ovoliko lokacija koje nisu prijavljene.

Veliki i zahtjevan posao koji je Povjerenstvo u ovoj godini uradilo jest premještanje 3 masovne grobnice na lokalitetu »Dubrava« u Knešpolju. Povjerenstvo je nakon prikupljenih iskaza svjedoka i zahtjeva vlasnika posjeda o premještanju, predložilo a Općinsko vijeće 2. ožujka usvojilo Odluku o premještanju masovnih grobnica s lokaliteta »Dubrava«. Iskapanje je nakon kvalitetne pripreme i ishođenja svih potrebnih dokumenata počelo 26. svibnja 2010. Ovo je bila prva službena ekshumacija žrtava Drugog svjetskog rata u BiH. Za vrijeme radova mnogi su iz javnog, političkog i vjerskog života došli to podržati, a okolni mještani su pružili svu potrebnu pomoć. Mnoštvo naroda je svakodnevno pratilo iskapanje, a među njima bilo je i onih koji su se zanimali za svoje stradale. Iako je prošlo 20 godina od pada komunističkog sustava, kod nekih koji su dolazili mogla se osjetiti doza straha. Veći dio medija, osim lokalnih, skromno je izvješćivao javnost o ovom događaju.

Povjerenstvo je za stručne radove na iskapanju angažiralo forenzičarku – specijalisticu za sudsku medicinu KBC Split Mariju Definis Gojanović i arheologa Tihomira Glavaša. Iskapanja su unatoč lošem vremenu obavljena za osam dana. U

3 masovne grobnice na lokalitetu »Dubrava« pronađeni su posmrtni ostatci 28 žrtava (Stipetina ograda 1. grobnica – 12 žrtava, 2. grobnica – 8 žrtava i Barbarića kruška 3. grobnica – 8 žrtava). Žrtve su većinom civili, dok je jedan broj s pločicama njemačkih vojnika. Prema iskazu još živućih svjedoka s velikom vjerojatnošću se drži da bi jedna žrtva mogao biti franjevac iz fratarske mlinice. Uz izvađene kosti pronađeni su i drugi predmeti: obuća, vojničke pločice, puce, kopče, češljevi, lančići, krunice, medaljice..., kao i predmeti likvidacije: dijelovi telefonske žice, puščani i pištoljski naboji. Svi ovi predmeti poslani su na zaštitu (konzerviranje) u Split.

Ekshumirani posmrtni ostatci neko su vrijeme bili smješteni u gradskoj mrtvačnici u Širokom Brijegu. Izrađeni su posebni limeni sandučići i u njih složene izvađene kosti. U međuvremenu se dogovaralo kako na najlakši način uraditi DNK analizu. Tako su 13. rujna 2010. ostatci žrtava iz tri masovne grobnice u Knešpolju, njih ukupno 28, prebačeni na Medicinski fakultet Sveučilišta u Mostaru. Dogovoreno je da će Medicinski fakultet u Mostaru u suradnji s Medicinskim fakultetom Sveučilišta u Splitu obaviti potrebnu DNK analizu. Kada postupak krene, uzimanje uzoraka krvi od najbliže rodbine žrtava koja je potrebna za identifikaciju obavljat će se u Sveučilišnoj kliničkoj bolnici Mostar. Povjerenstvu se već prijavilo nekoliko osoba koje misle da su među žrtvama njihovi najbliži te su voljni putem DNK analize to utvrditi. Kada postupak započne, to će im biti omogućeno.

Aktivnosti Povjerenstva za obilježavanje i uređivanje grobišta Drugog svjetskog rata i poraća na području općine Široki Brijeg, nastavljaju se i dalje, a vezane su za traganje i otkrivanje novih lokacija gdje se nalaze grobišta. Treba napomenuti da je po iskazima svjedoka na do sada prijavljenim grobištima najveći broj njemačkih vojnika. Povjerenstvo je uspjelo uspostaviti kontakte s Njemačkim veleposlanstvom u Sarajevu, kao i s njihovom udrugom koja skrbi o stradalim njemačkim vojnicima u Drugom svjetskom ratu. Posjetom u kolovozu ove godine pozitivno su bili iznenađeni i prezadovoljni načinom rada našeg Povjerenstva. Njihova namjera je izgradnja njemačkog groblja u BiH, a moguće je da to bude na našem području.

Isto tako mora se istaći da je veliki doprinos u radu ovog Povjerenstva dao fra Miljenko Stojić – vicepostulator Postupka mučeništva »fra Leo Petrović i 65 subrača«. To se najviše pokazalo u organizaciji iskapanja masovnih grobnica »Dubrava« u Knešpolju, gdje su nam iskustva na otkrivanju masovnih grobnica u Zagvozdu i Vrgorcu bila od neprocjenjive važnosti. Ne smije se zaboraviti ni doktor

pravnih znanosti Mile Lasić – sveučilišni profesor, koji je pronašao način kako bi Povjerenstvo kroz važeću pravnu regulativu moglo zakonski funkcionirati.

Budući da je formiranje našeg Povjerenstva prvo ovakve vrste u BiH, pružili smo svu moguću pomoć zainteresiranim općinama u njihovom organiziranju. Tako su oformljena i počela radom povjerenstva u Ljubuškom i Neumu, a zanimanje postoji u još nekoliko mjesta. Poslovi iskapanja, ekshumacija i identifikacija zahtijevaju rad stručnih osoba, samim tim i velika novčana sredstva. Treba biti jasno da lokalne razine vlasti – općine, svojim malim proračunskim sredstvima ove novčano zahtjevne projekte same, bez drugih razina vlasti, nisu u mogućnosti ostvariti. Ovo je jedan veliki i nadasve humani projekt, stoga ne smijemo dopustiti da se stradanje nevinih žrtava tako olako zaboravi, što bi neki htjeli.

Da bi se rasvijetlili i razotkrili svi partizanski i komunistički zločini u Hercegovini, trebat će mnogo truda, napora i ustrajnosti. Mi iz Povjerenstva za obilježavanje i uređivanje grobišta Drugog svjetskog rata i poraća na području općine Široki Brijeg odlučni smo uraditi sve što je u našoj moći. Trebamo i vašu pomoć, poštovani živi svjedoci, i svih vas koji ste na bilo koji način došli do saznanja o stradanjima tih zlokobnih godina. Prijavite nam lokaciju gdje se nalaze održavani i zarasli grobovi, da bismo ih obilježili, unijeli u žrtvoslov općine Široki Brijeg i, kada dođe vrijeme, ekshumirali te poslije moguće DNK analize predali najbližoj rodbini i kršćanski dostojno sahranili na groblju.

Ne smijemo se umoriti tražeći ih!

Održano na simpoziju Stopama pobijenih (www.pobijeni.info/dogadjanja/index), Široki Brijeg, 10. listopada 2010.